

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2025

3/5-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз хәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы гуўалық берилген.*

Нөкис

3/5-сан 2025

май - июнь

*Қарақалпақстан Республикасы мектепке шекемгі хәм мектеп билимлендириуи
министрлиги, Қары Ниязий атындағы Тәрбия педагогикасы миллий институты*

Қарақалпақстан филиалы

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ	Сабит НУРЖАНОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ	Захия НАРИМБЕТОВА
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ	Хушбоқ НОРБҰТАЕВ
Сапардурды АБАЕВ	Ойниса МУСУРМОНОВА
Адхамжон АБДУРАШИТОВ	Уролбой МИРСАНОВ
Хайрулла АЛЯМИНОВ	Камаладин МАТЯКУБОВ
Мавлюда АЧИЛОВА	Сафо МАТЧОН
Азизжан АБДАЗИМОВ	Шукурилло МАРДОНОВ
Шухрат АБДУЛЛАЕВ	Абдулхамид МИРЗАЕВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ	Шахло МИРЗАЕВА
Злийха ОРАЗЫМБЕТОВА	Дармонжон МАХМУДОВА
Мансурбек ОНГАРОВ	Абдимурат ЕСЕМУРАТОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ	Даулетназар СЕЙИТКАСЫМОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ	Қалыбай ПРИМБЕТОВ
Тўлкин АЛЛАЁРОВ	Раъно ОРИПОВА
Марифжон АХМЕДОВ	Бахтиёр РАХИМОВ
Гулзабира БАБАШЕВА	Норим РАХМАНОВ
Умида БАҲАДИРОВА	Мукаддас РАХМАНОВА
Фархад БАБАШЕВ	Светлана СМЕРНОВА (Москва, Россия)
Гулзода БОЙМУРОДОВА	Тажибай САПАРБАЕВ
Гулбахар БЕКИМБЕТОВА	Мухаббат САЛАЕВА
Комил ГУЛЯМОВ	Гўзал СОДИҚОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ	Улбосын СЕЙТЖАНОВА
Асқар ДЖУМАШЕВ	Амина ТЕМИРБЕКОВА
Дилдора ДАВРОНОВА	Нурзода ТОШЕВА
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Қуанишбек ТҮРЕКЕЕВ
Масуда ЗАЙНИТДИНОВА	Тажибай УТЕБАЕВ
Алишер ЖУМАНОВ	Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА	Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Айсулу ЖАНАБЕРГЕНОВА	Амангелди ҚАМАЛОВ
Холбой ИБРАГИМОВ	Тажикал КУДАЙБЕРГЕНОВА
Шохида ИСТАМОВА	Ойбахор ШАМИЕВА
ВОХИД КАРАЕВ	Ризамат ШОДИЕВ
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз, Қазақстан)	Зафар ЧОҶШАНБИЕВ
Сарсенбай КАЗАХБАЕВ	Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Мохира КУВВАТОВА	Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Комилжон ҚАРИМОВ	Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Джавдод ПЎЛАТОВ	Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Меруерт ПАЗЫЛОВА	Гулрухсор ЭРҒАШЕВА
Барлықбай ПРЕНОВ	Гавхар ЭШЧАНОВА
Пердебай НАЖИМОВ	Қонысбай ЮСУПОВ
Асқарбай НИЯЗОВ	Гулара ЮСУПОВА
	Севара ЯРОВА

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲАМ ӘДЕБИЯТ

Seydullaeva D., Seydullaeva A. Shayir I.Yusupov qosiqlarında baslawış, anıqlawış baǵınıńıqlı qospa gáptiń funksional-semantikalıq túrleri	4
Назарова А. Шайыр Б.Генжемуратов поэзиясында дослық темасының сәулеленіуі (“Бизлер – бес тууысқан” қосығы мысалында)	10
Шамшаддинова С.С. Қоңырат районы топонимиясының жасалуы өзгешеликleri	14
Шамшаддинова С.С. Қоңырат районы топонимиясының қурылыслық өзгешелиgi	21
Allamberganova N.G. «Alpamıs» dástanı milliy versiyalarında kórkem variaciýalar	26
Sultanova A., Kurbanova G. Ingliz tili darslarida o‘quvchilarning nutqiy ko‘nikmalarini rivojlantirish	33
Buranova Sh. M., Kurbanbayev O.X., Ibrahimova Sh.M. Ona tilidan ko‘nikma va malakalarni shakllantirish, til haqidagi fanning ilmiy tushunchalar sistemasini o‘zlashtirishning muammolari	39
Buranova Sh. M., Kurbanbayev O.X., O‘rinbayeva G .K. Ona tili o‘qitishda so‘z boyligini oshirish hamda og‘zaki va yozma savodxonlikka o‘rgatish	44
Xojamuratov R. I. Xorijiy tilni o‘qitish jarayonida talabalar innovatsion madaniyatini shakllantirishning lingvodidaktik asoslari	49
Tajigaliyeva M.T. Karl Rayxlning “Alpomish” dostonini o‘rganishdagi ilmiy faoliyati	53
Turegaliyeva N.N. Ingliz tilida tinglab tushunish ko‘nikmasini rivojlantirish: muammolar va metodik yondashuvlar	59
Rajapova K.M. Imlodagi ishoraviy xatolar ustida ishlash	64
Ergasheva G.X. Ikki tili va ko‘p tili lug‘atlarda nutqiy etiketlarning berilish usullari	72
Toshpulatova D.Yu., Mannabov J.T. Raqamli texnologiyalar yordamida rus tilini o‘rgatish: interaktiv platformalarning tahlili	80
Pardaboyeva A.N., Mannabov J.T. Fransuz tilini o‘rgatishda individual yondashuv asosida moslashtirilgan o‘quv strategiyalari	88

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Axmadaliyev B.S. Individual talim sharoitida uzluksiz ma‘naviy tarbiya konsepsiyasini amalga oshirish texnologiyalari	94
Nazarov U.A., Farmonov O‘.N. Oliy ta‘lim tizimida talabaniń mustaqil ta‘lim faoliyatini tashkil etishning dolzarb muammolari va takliflar	98
Pazilova M. E. Ehtiyojlar -talabalarning faoliyati va harakatlarini faollashtiruvchi asosdir	104
Alyaminov X.I. Bo‘lajak arxitektorlarning tadbirkorlik faoliyatini rivojlantiruvchi metodlar	109
Raxmatullayeva D.R., Karimov M.G. Bo‘lajak muhandislarda kasbiy-texnik qobiliyatlarni rivojlantirish usuli	115
Muxamedova R.B. Ta‘limda raqamli texnologiyalardan foydalanish usullari samaradorligi va kelajak istiqbollari	121
Xudoyberdiyeva S.N. Turli shakldagi o‘quv materiallaridan ixtisoslik fanlarini o‘qitishda foydalanish metodikasi	127
Normatov S. B. O‘quvchilarning kreativ qobiliyatini rivojlantirish	133
Masharipova B.E. Xorijiy mamlakatlarda dual ta‘lim imkoniyatlari	139
Saidov J. S. Zamonaviy o‘qituvchilarning axborot kommunikatsion texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari	144
Yakubova M.Yu. Kreativ yondashuvning dolzarbligi	151
Matyakubov K.K. Ta‘limda empatiyani shakllantirish	157
Yo‘ldoshev M.N. Bo‘lajak muhandislarning kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish jarayonida interfaol o‘qitish metodlari va zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash	162
Gaffarov L.X. Zamonaviy ta‘lim tizimida sifatni boshqarish tamoyillari va ularning samaradorlikka ta‘siri	169

Ganiev S.T. Oliy ta'limda mustaqil ta'limni rivojlantirish: kredit-modul tizimi doirasida innovatsion yondashuvlar samaradorligi	176
Oqnezarov T.J. Pedagogikada qo'llaniladigan asosiy tushuncha va atamalarining tahliliy talqini	183
Oripova N.X., Sobirova M. Z. Oliy ta'lim jarayonida turli modellardan foydalanish nazariyasi va amaliyoti	191
Achilov O'.I. Ta'lim faoliyatida pedagogik ta'limiy resurslarni yaratishda interfaol ta'lim metodlarining afzalliklari	196
Muxammadiyeva N.Sh. Talabalarni konstruktiv faoliyatga tayyorlashda ta'lim paradigmalarining o'rni	201
Berdiyeva O.Q. Kelajak pedagogi uchun interaktiv o'quv texnologiyalari	206
Mannabov J.T. Masofaviy ta'lim tizimining modellari va texnologiyalarining pedagogik o'rni	211
Maxammadiyeva M. A. Nobiologik ixtisoslik talabalarida ekologik ta'limni rivojlantirishning muhim jihatlari	217
Saidqulov S.B. Umumiy o'rta ta'lim maktablari direktorlarining boshqaruv faoliyatida ijtimoiy muhitni rivojlantirishning nazariyasi	222
Dauletmuratova M. E. An analysis of problem-based learning vs. traditional teaching among students	234
Kurbanbayeva A.J. The importance of the integration of education, science, and production in conducting pedagogical research	240
Jumanov A., Eshchanova G., Nullaev U. Using communicative competence in developing cultural awareness of students of technical universities	247

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУЎХИЙЛИҚ ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Primbetov K.T., Turebaeva F. S. Tariyxiy estelikler arqali studentlerdi ruwxiy-adeplikramliq tarbiyalawdin haziqi jagdayi	252
Quramboyeva G. Tafakkur va hissiyot hamohangligi	257
Primbetov K., Turaboyeva F., Primbetova N. Ma'naviyati kushli xaliq hamma jabhada tik ko'z bilan boqa oladi	264
Ganiev S.T. Tarix ta'limida grafik-sxemalar asosida mustaqil ishlarni baholash mezonlari: ilmiy-metodik yondashuv	269

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Erlepesova I.B. Maktab ta'limida fizikani o'qitish jarayonini optimallashtirish uchun storitellingni qo'llash	275
Boymanov J.I. Kiberhujumlar va ularning ta'lim jarayoniga ta'siri	283

БАСЛАҒЫШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘРБИЯ

Ibodullayeva I. O'quvchilarning muloqot madaniyatini aksiologik yondashuvlar asosida shakllantirish usullari	287
Adilbayeva D.A. Fridrix Frebelning didaktik o'yinchoqlarining yoshga doir xususiyatlari	292
Kadirova M. Z. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ tafakkurni rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari	298
Aytmuratova T.N. Boshlang'ish sinf o'quvchilarining 4k modeli asosida kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi (Tarbiya fani misolida)	305
Жамолова Г.Ж. Бошланғич синф ўқиш саводхонлиги дарсларида фолклор асарларни ўқитиш	309
Nurmanova N. K. Boshlang'ich ta'limda integrativ modulli o'qitishning ahamiyati va dolzarbligi	316
Farmonov O'.N., Nazarov O.U. Bўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини интеллектуаллигини ривожлантиришда рақамли таълим муҳитини лойиҳалаш	320

Azatbaeva A.A. Boshlang'ich ta'limda ijodiy qobiliyatni rivojlantirishning pedagogik omillari	328
Kalendarova Z.K. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda didaktik metodlaridan foydalanish	334
Fayzullaeva O.M. Xalq pedagogikasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarning kreativ qobiliyatini rivojlantirish	343
Davlatova M.A. Dasturlashning sodda elementlarini kiritish orqali algebraik materiallarni o'rgatish metodikasi	348
Atabayeva D.T. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida sog'lom turmush madaniyati hayotiy ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	353
Moyliyeva X.T. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'zlashtirish mustaqilligini samarali rivojlantirish shartlarining mexanizmlari	359
Abdijamilova M. M. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qib tushunish malakasini shakllantirishda didaktik topshiriqlarning ahamiyati	365
Nurmanova D. J. O'quvchilar jamoasi bilan ishlashning interaktiv ijtimoiy shakllari (bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari misolida)	371
Фаязова Д.Т. Значение знаний по теории вероятностей и математической статистики в профессиональной подготовке учителей начальных классов	379

ТАСВИРИЙ САЪНАТ

Kenjebaeva S.S. Balalar baqshasida muzika sabaqlarida axborot texnologiyalaridan foydalanish	388
---	-----

СОЦИАЛЛЫҚ ПЕДАГОГИКА

Musurmonqulov O.U. O'zbekiston yoshlar ittifoqi faoliyatining ijtimoiy-pedagogik funksiyalari, vazifalari usullari va vositalari	392
Karimova L.M. Ijtimoiy mobillik mexanizmlarini tartibga solish	400
Уралов С.А. Ишлаб чиқариш таълими усталарининг аттестациясини ташкил қилиш ва ўтказишнинг метёрий-ҳуқуқий асослари	406
Abdiraxmonov A.I. Malaka oshirish tizimini transformatsiya qilishning ilmiy aspektlari	412
Гадоева Л.Э. Ҳаракатлар стратегиясида аҳолига тиббий ва ижтимоий тиббий хизматлар кўрсатиш ҳолатининг таҳлили	420
Sherniyazova G.U. Ekologik falokatdan barqaror rivojlanishga: orolbo'yi o'rmonlashtirish siyosati va ijtimoiy ahamiyati	424
Mirzayeva Z.Sh. Biologiyani o'qitishda stem texnologiyasidan foydalanish orqali o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish	430
Yuldasheva S.M. Maktab o'qituvchilarida tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirishda malaka oshirish kurslarining imkoniyatlari	434
Саидвалиева Ш.Р. Влияние развода на психическое и физическое состояние женщин: психологический анализ	439

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ХАМ СПОРТ

Шылманов П. Этноспорты раўажландырыўда илимий жумысларды алып барыўда педагогикалык көз-қараслар	446
Kuralbaev A.K., Rejepova M.M. Sport mektepleri jumisin rawajlandirivdiń ilimiy-teoriyaliq tiykarlari	451
Qo'nrbaev D. Katta yoshli bokschilarning tezkorlik qobiliyatini innovatsion vositalar asosida rivojlantirish	457
Qo'nrbaev D. Boksda samarali faoliyat olib borish omillari	464
Serimbetov Q.O. Malakali velosportchilarni dastlabki umumiy jismoniy tayyorgarlik ko'rsatkichlari	469

O'QUVCHILARNING KREATIV QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH

Normatov S.B.
CHDPU o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: kreativlik, ijodiy fikrlash, innovatsion pedagogika, muammoli ta'lim, kreativ pedagogik texnologiyalar, tanqidiy fikrlash, kreativ pedagogika.

Ключевые слова: креативность, креативное мышление, инновационная педагогика, проблемное обучение, креативные педагогические технологии, критическое мышление, креативная педагогика.

Key words: creativity, creative thinking, innovative pedagogy, problem-based learning, creative pedagogical technologies, critical thinking, creative pedagogy.

РЕЗЮМЕ:

Ushbu maqolada o'quvchilarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish masalasi yoritiladi. Ta'lim jarayonida kreativlikni shakllantirish bo'yicha yondashuvlar, O'zbekistonda innovatsion pedagogika va kreativ ta'lim metodlarining ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, kreativ fikrlashni shakllantirish jarayonida o'qituvchining o'rni, kreativ fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodlar, jumladan, muammoli ta'lim, beynstorming, ilmiy-tadqiqot faoliyati va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

РЕЗЮМЕ:

В данной статье рассматривается вопрос развития творческих способностей учащихся. Анализируются подходы к формированию креативности в образовательном процессе, значение инновационной педагогики и креативных методов обучения в Узбекистане. Рассматривается роль учителя в процессе формирования креативного мышления, методы, служащие развитию креативного мышления, в том числе проблемное обучение, мозговой штурм, исследовательская деятельность, возможности использования современных технологий.

SUMMARY:

This article examines the issue of developing students' creative abilities. It analyzes approaches to developing creativity in the educational process, the importance of innovative pedagogy and creative teaching methods in Uzbekistan. It examines the role of the teacher in the process of developing creative thinking, methods that serve the development of creative thinking, including problem-based learning, brainstorming, research activities, and the possibilities of using modern technologies.

Kirish. Globallashuv va texnologik taraqqiyot sharoitida insonning muvaffaqiyatga erishishi uning bilim va malakalari bilan bir qatorda kreativ tafakkur qobiliyatiga ham bog'liq bo'lib qoldi. Ta'limning asosiy vazifasi o'quvchilarda jamiyatda muvaffaqiyatli hayot kechirishi uchun bugungi va kelajakda bo'ladigan ko'nikmalarni shakllantirishdir. Kreativ fikrlash bugungi yoshlar ega bo'lishi kerak bo'lgan muhim ko'nikmadir. O'quvchilarda bu ko'nikmani shakllantirish ularga tobora murakkablashayotgan mahalliy va global muammolarni noodatiy yondashuv orqali hal qilish imkonini beradi. Yurtboshimiz Sh. M. Mirziyoyev 2020-yil 24-yanvarda Oliy majlisga qilgan murojaatnomasida ham, ta'lim-tarbiyaning uzviy bog'liqligini yanada kuchaytirish maqsadida "Bolalarning tahliliy va kreativ fikrlash qobiliyatini rivojlantirish uchun ularga sermazmun va tushunarli darsliklar yaratish zarur. Bu borada kelgusi o'quv yilida boshlang'ich sinflarda davlat ta'lim standarti o'rniga, ilg'or xorijiy tajriba asosida, bolaga ortiqcha yuklama bermaydigan "Milliy o'quv dasturi" joriy etiladi." [1.]- deb ta'kidladilar. O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni 2020-yil 23-sentabrda qabul qilindi va ta'lim mazmuni va mohiyatini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil qilish, Xalqaro baholash dasturlaridan unumli foydalanish, kreativ va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini takomillashtirish asosiy vazifalardan biri sifatida belgilandi. Bu esa o'quvchilarning ijodiy tafakkurini shakllantirishga xizmat qiluvchi metodlarni samarali joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

Kreativlik tushunchasi va uning ta'limdagi ahamiyati. Amerikalik olim D.Veksler "Kreativlik - fikrning shunday turiki, u shaxsga bir muammo yoki masala yuzasidan birdaniga bir nechta yechimlar paydo bo'lishini taqozo etadi va shablonli, zerikarli fikrlashdan farq qilib, narsa va hodisalar mohiyatidagi o'ziga xoslik, noyoblik sifatlarini anglashga yordam beradi" deb ta'rif beradi [2.].

Shaxsda Kreativlik sifatlarini rivojlantirish uchun dastlab bu tushunchaning mazmunini bilish lozim. Kreativlik inglizcha "create" so'zidan olingan bo'lib, "yaratish" degan ma'noni bildiradi. Kreativlik deganda insonning yangilik yaratish, muammolarni yechishga qaratilgan ijodiy qobiliyati tushuniladi [3.].

Kreativlik ta'lim jarayonida kreativlikning ahamiyati quyidagicha namoyon bo'ladi:

- O'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.
- Muammolarga yangicha yondashish va ularni yechish ko'nikmasini shakllantiradi.
- O'quv jarayonini qiziqarli va interaktiv holga keltiradi.

- Fanlararo integratsiyani ta'minlab, o'quvchilarning ko'p qirrali tafakkurini rivojlantiradi.

Kreativlik sifatlari quyidagilar sanaladi. Ijodiy yo'nalganlik, mantiqiy fikrlay olish, eruditsiya, boy tasavvur, ijodiy ta'sirchanlik va tashabbuskorlik, refleksiya qobiliyati, hissiyotga boylik, o'z ijodkorlik va bilimlar asosida yangi qararlarni qabul qilish malakasi. Har qanday sifat (fazilat) kabi kreativlik ham birdaniga shakllanmaydi. Kreativlik muayyan bosqichlarda izchil shakllantirilib boriladi. Bundan kelib chiqadiki, shaxs sifatida kreativlik xususiyatlari qachondan namoyon bo'la boshlaydi? degan savol tug'ilishi tabiiy. Odatda kreativlik bolalarning faoliyatida tez-tez ko'zga tashlansada, bu holat bolalarda kelajakda ijodiy yutuqlarni qo'lga kiritishini kafolatlamaydi. Buning uchun albatta, ularda bu ijodiy ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishlari lozim bo'ladi. Bolalarda kreativlik qobiliyatini rivojlantirishda quyidagilarga rioya qilish zarur:

1. Ular tomonidan ko'p savollar berilishini rag'batlantirish va bu odatni qo'llab quvvatlash
2. Bolalarning mustaqilligini rag'batlantirish va ularda javobgarlikni kuchaytirish
3. Bolalar tomonidan mustaqil faoliyatni tashkil etilishi uchun imkoniyat yaratish

Quyidagi omillar shaxsda kreativlik qobiliyatini rivojlantirishga to'sqinlik qiladi:

1. O'zini tavakkaldan olib qochish
2. Fikrlash va xatti-harakatlarda qo'pollikka yo'l qo'yish
3. Shaxs fantaziyasi va tasavvurining yuqori baholanmasligi
4. Boshqalarga tobe bo'lish
5. Har qanday holatda ham faqat yutuqni o'ylash[4].

O'quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirish metodlari. 1. Muammoli ta'lim metodi. Muammoli ta'limda o'quvchilarga aniq vaziyatlar berilib, ularga mustaqil tarzda yechim topish imkoniyati yaratiladi va mustaqil fikr yuritish qobiliyati shakllanadi. Ushbu metod tanqidiy tafakkur va kreativ yondashuvni rivojlantirish uchun samarali hisoblanadi. Masalan, adabiyot darslarida biror asarning muqobil yakunini yaratish yoki tarix darslarida muayyan voqealar bo'yicha yangi ssenariylar ishlab chiqish orqali o'quvchilar ijodiy fikrlashga yo'naltiriladi. Muammoli vaziyat hosil qilishda quyidagilar hisobga olinishi lozim:

Darsda hosil qilinadigan muammoli vaziyat hamda o'quvchilarga hal etish taklif etiladigan muammoga qo'yiladigan eng asosiy talab – o'quvchilarning qiziqishini oshiradigan, eng kamida esa, o'quvchilarda qiziqish hosil

qiladigan bo'lishi kerakligidan iborat. Aks holda ko'zda tutilgan natijaga erishish imkoni bo'lmaydi. Hosil bo'lgan muammoli vaziyatni yechish uchun topshiriqlar yangi bilimlarni o'zlashtirishga yoki muammoni aniqlab, yaqqol ifodalab berishga yoki amaliy topshiriqni bajarishga yo'naltirilgan bo'ladi. O'quvchilarning muammoli vaziyatni tushunishlari, uning kelib chiqishi sabablari hamda nimalarga, qanchalik darajada bog'liqligini idrok qila olishlari natijasida hosil bo'ladi. Bunday tushuna olish esa o'quvchilarga mustaqil ravishda muammoni ifodalay olish imkoniyatini beradi. Muammoni yechish taxminlarini shakllantirishda o'quvchi o'zlashtirgan bilimlari asosida kuzatish, solishtirish, tahlil, umumlashtirish, xulosa chiqarish kabi aqliy faoliyatlarni bajaradi. Aqliy faoliyatdagi asosiy jarayon fikrlash jarayoni bo'lib, fikrlashning sifati uning mantiqiyligi, mustaqilligi, ijodiyliги, ilmiyligi, asosiligi, uzviyligi, tejamlliligi, maqsadliligi, tezligi, tahliliyligi, qiyosiyligi, umumlashtirilganligi, xususiylashtirilganligi, kengligi, chuqurligi, ishonarliligi, realligi, haqqoniyliги darajasi bilan belgilanadi.

2. "Beynstorming" (Aqliy hujum) usuli. Aqliy hujum – bu guruh bo'lib erkin fikr almashish va yangi g'oyalar ishlab chiqish usuli. Ushbu metod ijodiy tafakkurni rivojlantirish bilan birga, jamoaviy muhokama va muloqot madaniyatini ham shakllantiradi. Ushbu metod to'g'ri va ijobiy qo'llanilganda shaxsni erkin ijodiy fikrlashga o'rgatadi. "Aqliy hujum" metodidan foydalanilganda ta'lim oluvchilarning barchasini jalb etish imkoniyati bo'ladi. Ta'lim oluvchilarda faqat og'zaki emas, balki yozma ravishda fikrlarini bayon etish mahorati, mantiqiy va tizimli fikr yuritish ko'nikmasi rivojlanadi. Bildirilgan fikrlar baholanmasligi ta'lim oluvchilarda turli g'oyalar shakllanishiga olib keladi[2.].

3. Rolli o'yinlar va ijodiy mashg'ulotlar. Rolli o'yinlar orqali o'quvchilar real hayotga yaqinlashtirilgan vaziyatlarda o'zlarini sinab ko'rishadi. Masalan, tarix darsida turli tarixiy shaxslarning roliga kirib, ularning qarorlarini tahlil qilish orqali muammolarni yechishga harakat qiladilar.

Rolli o'yinlar turli janrlar va sozlamalardan foydalansa-da, umumiy elementlarga quyidagilar kiradi:

Belgi yaratish: O'yinchilar o'ziga xos qobiliyatlari, kelib chiqishi va shaxsiyatiga ega noyob shaxslarni rivojlantiradilar. Bu rolga chuqur kirishga imkon beradi.

Birgalikda hikoya qilish: Hikoya o'yinchilar va o'yin ustasi o'rtasidagi interaktiv muloqotdan kelib chiqadi. Ijodkorlik rag'batlantiriladi.

Ssenariy muammolari: Belgilar, to'siqlarni yengib o'tish va maqsadlarga erishish uchun qaror qabul qilishlari va o'zlarining qobiliyatlari va jamoaviy ishlaridan foydalanishlari kerak.

Tajriba nuqtasining rivojlanishi: Qahramonlar yutuqlari orqali tajriba ballarini qo'lga kiritar ekan, ular yanada kuchliroq bo'lib, yangi qobiliyat va tarkibga kirishadi. Bu qiziqarli mukofot tizimini yaratadi.

Xayoliy dunyo qurish: Sozlama, bilim va estetik dizayn birgalikda xayoliy atmosferani yaratish uchun ishlaydi. O'yinchilar o'zlarini transportda his qilishadi.

Ushbu jozibali elementlar yordamida rolly o'yinlarning jozibadorligini ijodkorlik, muammolarni hal qilish va ijtimoiy o'zaro ta'sirni qondiradigan qiziqarli tajriba sifatida tushunish oson.

4. Ilmiy-tadqiqot faoliyatiga jalb etish . Ilmiy-tadqiqot ishlari o'quvchilarning mustaqil izlanishlariga asoslanadi. Ular o'zlari qiziqqan mavzularda tadqiqotlar olib borib, muammolarni chuqur o'rganadilar va o'z xulosalarini chiqaradilar.

5. Zamonaviy texnologiyalar va STEAM ta'limi. STEAM –yondashuv bolalarga dunyoni tizimli ravishda o'rganishga, atrofda ro'y berayotgan jarayonlarni mantiqiy mushohada qilishga, ulardagi o'zaro aloqani anglab yetishga, o'zi uchun yangi, noodatiy va qiziqarli narsalarni ochishga imkon beradi[5.]. Interaktiv ta'lim dasturlari, robototexnika, dasturlash va multimedia vositalari orqali o'quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatini rivojlantirish mumkin. Masalan, Scratch, Arduino, Python kabi platformalar orqali kreativ loyihalar yaratish o'quvchilarning analitik va ijodiy tafakkurini shakllantirishda katta ahamiyatga ega.

Kreativ fikrlash qobiliyatini shakllantirish jarayonida o'qituvchining o'rni. Kreativlik – shaxsning yaratuvchanlik, ijodkorlik hislatlarlari bilan bog'liq ko'nikmalar majmui sifatida namoyon bo'ladi. Kreativlik o'z ichiga muammolarga nisbatan yuqori darajadagi sezgirlik, intiutsiya, natijalarni oldindan ko'ra bilish, fantaziya, tadqiqotchilik va refleksiyaning qamrab oladi. Kreativlik shaxsni yaxlit holda yoki uning muayyan xususiyatlarini tavsiflaydi. Kreativlik iqtidorning muhim omili sifatida ham aks etadi. Qolaversa, kreativlik zehni o'tkirlikni belgilab beradi[5.]. Shu boisdan kreativ fikrlash qobiliyatini shakllantirish jarayonida o'qituvchining o'rni juda katta. U o'quvchilarni innovatsion fikrlashga undovchi sharoit yaratishi lozim. Bunda quyidagi tamoyillarga amal qilinishi tavsiya etiladi:

- O'quvchilarning barcha fikrlarini hurmat qilish va ularni rag'batlantirish.
- Noan'anaviy fikrlashga undovchi savollar berish.
- O'quv jarayonini interaktiv va qiziqarli tashkil etish.

- Har bir o'quvchining individual qobiliyatlarini hisobga olish.

O'qituvchining ijodkorligi esa u tomonidan tashkil etiladigan kasbiy faoliyatni tashkil etishga ijodiy (kreativ) yondashuvda aks etadi. So'nggi yillarda ushbu holat "pedagogik kreativlik" tushunchasi bilan ifodalanmoqda. "Kreativ pedagogika" quyidagi ikki holatni kafolatlay olishi zarur:

1) o'qituvchilar tomonidan o'quv fanlarini past o'zlashtirayotgan va ularni o'rganishni zerikarli deb hisoblayotgan talabalar e'tiborlarini fan asoslarini o'zlashtirishga jalb etish;

2) o'qituvchilarga talabalarda kreativ fikrlash va ijodiy faoliyat natijalarini rag'batlantirishga xizmat qiladigan strategiya va vositalarni tavsiya qilish orqali auditoriyada ulardan samarali foydalanishlari uchun imkoniyat yaratish[6.].

Xulosa. O'quvchilarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Kreativlik shaxsiy rivojlanish va professional muvaffaqiyatning muhim omillaridan biri bo'lib, ta'lim muassasalarida kreativ fikrlashni shakllantirish bo'yicha samarali metodlarni joriy etish zarur.

Pedagoglar muammoli ta'lim, aqliy hujum, rolly o'yinlar, ilmiy-tadqiqot faoliyatlari va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ochib bera oladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SHavkat Mirziyoyevning 2020-yil 24- yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi matni. <http://uza.uz>
2. Sh.Yuvashov, B.Akbarov "Kreativ fikrlash" Namangan-2024.
3. I.S.Xotamov, M.K.Olimov, G.R.Madrahimova, I.S.Foziljonov "Kreativ fikrlash" –Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2022.
4. N. Muslimov, M. Usmonboyeva, D. Sayfurov, A. To'rayev "Pedagogik komponentlik va kreativlik asoslari"- Toshkent-2015.
5. M.O.Karimova, D.K.Rafikova, B.X. Baydjanov "Pedagogik komponentlik va kreativlik asoslari"- Farg'ona-2021.
6. B.E. Karimova "Kreativ pedagogika" – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2023.
7. Rolli o'yin tushuntirildi | 2025- yilda talabalar imkoniyatlarini ochishning eng yaxshi usuli ta'lim (<https://ahaslides.com/uz/blog/category/education/>) Astrid Tran (<https://ahaslides.com/uz/author/astridtran/>) • 08 yanvar, 2025
8. "Science and Education" Scientific Journal / www.openscience.uz August 2023 / Volume 4 Issue

ISSN 2181-7138

Қары Ниязий атындағы Тәрбия педагогикасы миллий институты
Қарақалпақстан филиалы

**«МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ
БИЛИМЛЕНДИРИЎ»**

№ 3/5

Нөкис — 2025

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов, С. Нуржанов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов

Компьютерде таярлаған:

П. Реймбаев, З. Ниязымбетова

Мәнзил: 230105 Нөкис қаласы, Әмир Темур көшеси, 179^а жай

Тел.: +998 61 224-01-34, факс: +998 61 224-23-00

e-mail: uzniipnkkf@umail.uz,

mugallim-pednauk@umail.uz

www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

www.KRTEACH.UZ

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жарияланған мақалалардан алынған үзіндилер «Мугаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледи. Мақалада келтирилген маглыўматларға автор жуўапкер.

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 20.06.2025. Форматы 70x100¹/₈

«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.

Шәртли б.т. 31. Нашр. т. Нұсқасы _____ Буйыртпа №